

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО БАНКРУТСТВО

PROCEDURAL FEATURES OF CONSIDERATION OF BANKRUPTCY CASES

Дутка В.В., к.ю.н.,
суддя*Господарський суд Чернівецької області*

Під час розгляду справ про банкрутство суддям господарських судів доводиться застосовувати не лише норми господарського та господарського процесуального права, але і норми Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), який поєднує в собі норми матеріального та процесуального права, які не завжди узгоджуються з нормами Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України).

Метою статті є розкриття процесуальних особливостей розгляду справ про банкрутство та виявлення проблемних питань, що виникають у цій сфері.

Наголошено на колізії, яка міститься у ГПК України в частині того, що по тексту ГПК України у і надалі міститься відсилка до вже недіючого Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та проаналізовано судову практику усунення даної проблематики.

За результатами проведеного дослідження автор доходить висновку, що розгляд справ про банкрутство має цілий ряд процесуальних особливостей, через що судді господарського суду, який розглядає такі справи, доводиться вміло оперувати одночасно і нормами КУЗПБ, і нормами ГПК України, а також орієнтуватися в актуальній судовій практиці, яка часто вносить свої «корективи» у правозастосування. Розглядаючи справу про банкрутство, господарський суд не просто є стороннім спостерігачем, який дотримується засади змагальності приймає рішення у справі на основі тих доказів, які подані сторонами. Тут господарський суд часто стає сам активним учасником процесу, перевіряючи звіти арбітражного керуючого, реагуючи на порушення з боку учасників справи, вживаючи з власної ініціативи заходи до забезпечення вимог кредиторів тощо. У межах основної справи про банкрутство господарський суд, який розглядає справу, вирішує майже всі майнові спори за участю боржника. У зв'язку з цим одна, основна справа про банкрутство «породжує» ще цілий ряд інших справ, які розглядаються у відокремлених провадженнях.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, господарський суд, господарське судочинство, господарський процес, провадження у справах про банкрутство.

During the consideration of bankruptcy cases, judges of economic courts have to apply not only the norms of economic and economic procedural law, but also the norms of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures (hereinafter – CUBP), which combines the norms of material and procedural law, which are not always consistent with the norms of Economic Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as EPC of Ukraine).

The purpose of the article is to reveal the procedural features of considering bankruptcy cases and identify problematic issues arising in this area.

The conflict contained in the EPC of Ukraine in the part that the text of the EPC of Ukraine will continue to contain a reference to the already defunct Law of Ukraine “On restoring the debtor’s solvency or declaring him bankrupt” is emphasized, and the judicial practice of eliminating this issue is analyzed.

Based on the results of the conducted research, the author comes to the conclusion that the consideration of bankruptcy cases has a number of procedural features, due to which the judge of the commercial court, who considers such cases, has to skillfully operate simultaneously with the norms of the CUBP and the norms of EPC of Ukraine, as well as to orientate in current judicial practice, which often makes its own “corrections” in law enforcement. When considering a bankruptcy case, the economic court is not just an outside observer, which, adhering to the principle of competition, makes a decision in the case based on the evidence submitted by the parties. Here, the commercial court often becomes an active participant in the process itself, checking the reports of the arbitration administrator, responding to violations by the parties to the case, taking measures on its own initiative to ensure the demands of creditors, etc. Within the framework of the main bankruptcy case, the commercial court that hears the case resolves almost all property disputes involving the debtor. In this regard, one main bankruptcy case “gives birth” to a number of other cases that are considered in separate proceedings.

Key words: bankruptcy, insolvency, economic court, economic litigation, economic process, bankruptcy proceedings.

Постановка проблеми. Для господарського процесу України характерною є наявність дуже специфічної категорії справ – а саме, справ про банкрутство. Під час їх розгляду та вирішення суддям доводиться застосовувати не лише норми господарського та господарського процесуального права, але і норми Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ), який поєднує в собі норми матеріального та процесуального права, які не завжди узгоджуються з нормами Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України). Таким чином, судді господарського суду, який розглядає такі справи, доводиться вміло оперувати одночасно і нормами КУЗПБ, і нормами ГПК України, а також орієнтуватися в актуальній судовій практиці, яка часто вносить свої «корективи» у правозастосування. Тому доцільним видається дослідження процесуальних особливостей розгляду справ про банкрутство.

Стан дослідження. Актуальні питання теорії та практики розгляду справ про банкрутство стали предметом дослідження таких вчених, як: О. Беляневич, О. Бірюкова, А. Бутирського, І. Бутирської, І. Вечірка, Л. Грабован,

М. Гурина, В. Джуня, Ю. Кабенюк, Я. Левшиної, Л. Ніколенко, Б. Полякова, Р. Полякова, П. Пригузи, В. Радзивілюк та інших. Разом з тим, доводиться констатувати недостатню увагу у сучасних наукових публікаціях, приділену саме питанням процесуальних особливостей розгляду справ про банкрутство, з урахуванням актуальних законодавчих змін та судової практики.

Тому метою даної статті є розкриття процесуальних особливостей розгляду справ про банкрутство та виявлення проблемних питань, що виникають у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання провадження у справах про банкрутство (неплатоспроможності) здійснюється спеціальним нормативно-правовим актом, який містить одночасно норми і матеріального, і процесуального права, – КУЗПБ [1]. Якщо ж щось не врегульовано цим кодексом, то застосовуються норми ГПК України.

Як вказується у науковій літературі, справи про банкрутство нерідко називають «процес у процесі», оскільки тут діють не лише загальні положення господарського судочинства, але і свої, особливі правила розгляду справ

[2, с. 303]. Вважається, що у справі про банкрутство суд не вирішує спір по суті, а лише здійснює нагляд за дотриманням закону у такій справі та здійснює технічні дії, які сприяють ходу справи про банкрутство (введення процедури, призначення арбітражного керуючого тощо) [3, с. 25].

Разом з тим, не можна не зазначити, що попри той факт, що КУЗПБ діє уже більше ніж 4 роки, по тексту ГПК України у і надалі міститься відсилка до вже недіючого Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Наприклад:

– ч. 6 ст. 12: Господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку, передбаченому цим Кодексом для позовного провадження, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

– ч. 5 ст. 41: У справах про банкрутство склад учасників справи визначається Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

– ч. 3 ст. 273: Апеляційна скарга на ухвалу, постанову суду першої інстанції у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», розглядається протягом шістьдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження у справі.

При цьому цікавим є той факт, що КУЗПБ у тексті ГПК України також уже згадується, але тільки у ч. 5 ст. 337: «Тимчасове обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом до закриття провадження у справі про неплатоспроможність такої фізичної особи в порядку, визначеному Кодексом України з процедур банкрутства» [4].

З цього приводу В. Радзівілюк та Р. Поляков слушно зауважують: «Тепер колізію, що виникла, судам доводиться долати мало не кожен день. Будь-який процесуальний документ суду, ухвалений після 21 жовтня 2019 р. і який пов'язаний із розглядом справ про банкрутство (неплатоспроможність) вже містить інформацію про вирішення колізії норм у ГПК України в частині застосування КЗПБ замість Закону про банкрутство» [5, с. 150].

Дійсно, навіть у 2023 році суди і надалі у своїх процесуальних документах вказують на вказану колізію та усувають її у своїх процесуальних документах. До прикладу, Господарський суд Київської області в ухвалі від 19 січня 2023 року у справі № Б8/183-11 вказав таке. Згідно ч. 1 ст. 2 КУЗПБ, провадження у справах про банкрутство регулюється цим Кодексом, Господарським процесуальним кодексом України, іншими законами України. Частиною 5 статті 41 ГПК України визначено, у що справах про банкрутство склад учасників справи визначається Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Суд зауважує, що вказана норма ГПК України містить змістовну колізію, оскільки з 21 жовтня 2019 року введено в дію Кодекс України з процедур банкрутства, у зв'язку з чим Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» втратив чинність і на даний час провадження у справах про банкрутство здійснюється відповідно до положень КУЗПБ [6].

Серед характерних ознак провадження у справах про банкрутство у науковій літературі пропонується виокремити: 1) дуалістичний характер правового регулювання – нормами ГПК України та КУЗПБ; 2) активна роль господарського суду у справі про банкрутство; 3) особливий суб'єктний склад; 4) концентрація у межах справи про банкрутство всіх спорів, стороною в яких є боржник; 5) застосування під час розгляду справи про банкрутство особливих матеріальних і процесуальних норм [7, с. 31].

З приводу особливої ролі господарського суду у даній категорії справ С. Масловський вказує, що у справі про банкрутство обсяг діяльності господарського суду значно ширший порівняно з іншими видами проваджень у господарському судочинстві, оскільки тут господарський суд здійснює не просто правосуддя, а займає становище керівного суб'єкта у справі про банкрутство [8, с. 109]. І. Бутирська відзначає, що господарський суд у справі про банкрутство здійснює, крім загальних функцій, спеціальні функції. До останніх слід віднести контрольну та організаційну. Зміст даних функцій полягає у контролі за діями учасників у справі про банкрутство та реалізації організаційних повноважень, які здійснюють суттєвий вплив на хід справи про банкрутство [9, с. 110].

Так, дійсно у провадженні у справі про банкрутство господарський суд не просто є стороннім спостерігачем, який дотримуючись засади змагальності приймає рішення у справі на основі тих доказів, які подані сторонами. Тут господарський суд часто стає сам активним учасником процесу, перевіряючи звіти арбітражного керуючого, реагуючи на порушення з боку учасників справи, вживаючи з власної ініціативи заходи до забезпечення вимог кредиторів тощо.

Якщо якесь питання напряму не врегульовано КУЗПБ або ГПК України, то для його вирішення слід аналізувати дані нормативно-правові акти у їх системі та на підставі цього робити той чи інший висновок. Так, наприклад, Д. Монастирський та О. Головацький зазначають, що для успішного касаційного оскарження у справі про банкрутство потрібно переконатися, що відповідне судове рішення підлягає оскарженню згідно з ч. 3 ст. 9 КУЗПБ, а також обґрунтувати наявність підстав для касаційного оскарження, передбачених ч. 2 ст. 287 ГПК [10].

Загалом завданням процедури банкрутства є погашення вимог кредиторів та відновлення платоспроможності боржника [11, с. 27]. Проте складність процедури розгляду справ про банкрутство полягає в тому, що у межах основної справи про банкрутство господарський суд, який розглядає справу, вирішує майже всі майнові спори за участю боржника. У зв'язку з цим одна, основна справа про банкрутство «породжує» ще цілий ряд інших справ, які прийнято називати відокремленими, або міні-провадженнями. З цього приводу у науковій літературі зазначається, що поділ справ про банкрутство на власне справи про банкрутство та на відокремлені провадження є не суто теоретичним, а має важливе практичне значення – зокрема, для визначення кола учасників таких «міні-проваджень» та суб'єктів, що мають право оскаржувати судові рішення, прийняті за результатами розгляду таких справ. Про рішення розглядати позов про визнання правочину боржника недійсним господарський суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі [12, с. 72]. Варто погодитися з наведеною тезою, оскільки під час розгляду відокремлених проваджень у справі про банкрутство часто виникає чимало процесуальних питань, вирішення яких має важливе практичне значення. Це і процедура розгляду таких проваджень (під час чого застосовуються одночасно норми КУЗПБ та ГПК України), і коло учасників відокремлених проваджень, процедура апеляційного та касаційного оскарження рішень, прийнятих за результатами розгляду таких справ.

Висновки. Таким чином, розгляд справ про банкрутство має цілий ряд процесуальних особливостей, через що судді господарського суду, який розглядає такі справи, доводиться вмільо оперувати одночасно і нормами КУЗПБ, і нормами ГПК України, а також орієнтуватися в актуальній судовій практиці, яка часто вносить свої «корективи» у правозастосування. Розглядаючи справу про банкрутство, господарський суд не просто є стороннім спостерігачем, який дотримуючись засади змагальності приймає рішення у справі на основі тих доказів,

які подані сторонами. Тут господарський суд часто стає сам активним учасником процесу, перевіряючи звіти арбітражного керуючого, реагуючи на порушення з боку учасників справи, вживаючи з власної ініціативи заходи до забезпечення вимог кредиторів тощо. У межах осно-

вної справи про банкрутство господарський суд, який розглядає справу, вирішує майже всі майнові спори за участю боржника. У зв'язку з цим одна, основна справа про банкрутство «породжує» ще цілий ряд інших справ, які розглядаються у відокремлених провадженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
2. Гурин М. До питання про особливості розгляду справ про визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії*: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 303–307.
3. Бутирський А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. *Матеріали круглого столу «Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова»* (8 лютого 2019 р., м. Київ). 2019. С. 23–27.
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
5. Радзивілюк В., Поляков Р. Проблеми застосування господарсько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). *Право України*. 2020. № 7. С. 147–158.
6. Ухвала Господарського суду Київської області від 19 січня 2023 року у справі № Б8/183-11. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108515203> (дата звернення: 15.10.2023).
7. Бутирська І. Провадження у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 4. С. 23–32.
8. Масловський С. Повноваження суду першої інстанції в провадженні у справі про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 108–112.
9. Бутирська І. А. Функції господарського суду у справі про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2015. № 4. С. 106–111.
10. Монастирський Д., Головацький О. Особливості оскарження судових рішень у процедурі банкрутства. *Юридична газета online*. 2020. № 7. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/osoblivosti-oskarzhennya-sudovih-rishen-u-proceduri-bankrutstva.html> (дата звернення: 15.10.2023).
11. Бутирський А. А., Ніколенко Л. М. Виплата винагороди арбітражному керуючому у справі про банкрутство: теоретичні і практичні проблеми. *Економіка та право*. 2021. № 2. С. 25–32. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.02.025>
12. Гурин М. О. Визнання недійсними правочинів боржника у справі про банкрутство: Монографія. Чернівці : Технодрук, 2023. 184 с.